

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

3/2023 г.

гр. София, 27.06.2024 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска колегия в съдебно заседание на 13 юни 2024 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАСИЛКА ИЛИЕВА

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА

ДИЯНА ЦЕНЕВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. МАРГАРИТА СОКОЛОВА	17. БОЯН ЦОНЕВ
2. ВЕСКА РАЙЧЕВА	18. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА
3. ПЛАМЕН СТОЕВ	19. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ
4. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА	20. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ
5. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА	21. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА
6. МАРИО ПЪРВАНОВ	22. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ
7. ЕМИЛ ТОМОВ	23. ЛЮБКА АНДОНОВА
8. АЛБЕНА БОНЕВА	24. МАЙЯ РУСЕВА
9. ЖИВА ДЕКОВА	25. ЕРИК ВАСИЛЕВ
10. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА	26. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА
11. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА	27. ВАНЯ АТАНАСОВА
12. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА	28. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ
13. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА	29. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА
14. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ	30. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА
15. ВЕСЕЛКА МАРЕВА	31. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ
16. БОРИС ИЛИЕВ	32. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА

33. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА
34. ТАНЯ ОРЕШАРОВА
35. МАРИЯ ХРИСТОВА
36. СОНЯ НАЙДЕНОВА
37. АНЕЛИЯ ЦАНОВА
38. НИКОЛАЙ ИВАНОВ
39. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА
40. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА

41. АТАНАС КЕМАНОВ
42. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА
43. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА
44. БОРИС ДИМИТРОВ
45. НЕВИН ШАКИРОВА
46. РАДОСТ БОШНАКОВА
47. ДОРА МИХАЙЛОВА
48. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН

при участието на секретаря Даниела Цветкова

постави за разглеждане тълкувателно дело № 3 по описа за 2023 г. на Общото събрание на Гражданска колегия, докладвано от съдия СВЕТЛАНА КАЛИНОВА

Тълкувателното дело е образувано въз основа на разпореждане на председателя на ВКС от 26.X.2023г., издадено на основание чл. 124, ал. 1, т. 1 ЗСВ и чл. 128, ал. 1 ЗСВ по предложение на състав на III г. о. на ВКС, направено с определение №2252 от 27.VII.2023г. по гр. д. №2761/2023г., за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос:

„Приложими ли са разпоредбите на чл. 78 ГПК в производствата по спорна съдебна администрация, уредени в СК.“

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд, за да се произнесе по поставения въпрос, съобрази следното:

Поставеният въпрос се разрешава противоречиво от тричленни състави на ГК на ВКС като според едното становище производствата по спорна съдебна администрация на отношенията между родители и деца, в т.ч. и на лични отношения на близки с деца, не са изрично уредени в процесуалния закон, нито има специални норми относно отговорността за разноси по тези производства, поради което и при тях намират приложение общите правила на чл. 78 ГПК, според които отговорността за разноси почива на изискването за отговорност за вреди от неоснователни действия. Доколкото администрацията на тези граждански правоотношения се извършва изцяло по преценка на съда, изхождайки изключително от интереса на детето, то при уважаване на такъв иск и определяне размера на дължимите разноси, е без значение обстоятелството, че съдът е определил режим различен от поискания в исковата молба. При уважаване на такъв иск на ищеца не се дължат разноси единствено в хипотезата на чл. 78, ал. 2 ГПК - когато ответникът с поведението си не е дал повод за завеждане на делото и ако изрично признае иска.

Според другото становище правилото за присъждане на разноси съобразно изхода на спора не може да намери приложение в делата по чл. 127, ал. 2 СК пред първата инстанция. Това разрешение следва от

характера на производството на спорна съдебна администрация, приложима при спор относно родителските права в случаите, когато родителите не могат да постигнат извънсъдебно споразумение. За разлика от исковото производство, в него не се решава със сила на пресъдено нещо спор за съществуването или несъществуването на едно материално право, а само се оказва съдействие относно начина на упражняване на родителските права, признати и гарантирани от закона, така че липсва типичната за исковото производство квалификация на страните като ищец и ответник. Съдебното решение, което следва да изхожда от правилото за защита по най-добрия начин на интересите на малолетното или непълнолетното дете, ползва и двамата родители, респ. техните близки и затова в първоинстанционното производство всяка страна следва да понесе разноските, които е направила, независимо от изхода на спора. Поддържа се също така, че при обжалване на решенията за въззивната и касационната инстанция се прилагат общите правила за разноските по чл. 78 ГПК.

ОСГК на ВКС приема, че в производствата по спорна съдебна администрация, уредени в СК и касаещи начина на упражняване на родителските права и личните отношения на близки с деца, разпоредбите на чл. 78 ГПК следва да бъдат прилагани съответно при съобразяване на особеностите на тези производства. При цялостно отхвърляне на молбата, въззивната жалба или касационната жалба, когато касационното обжалване не бъде допуснато, както и при прекратяване на производството по причина в поведението на молителя, отговорността за разноските следва да се понесе от подателя им. При пълно уважаване на молбата или жалбите, както и при прекратяване на производството по причина в поведението на ответника, разноските следва да бъдат възложени на ответната страна. В останалите случаи разноските следва да останат в тежест на страните така, както са направени. Съображенията за това са следните:

Отговорността за разноските по делото представлява гражданско облигационно отношение, което намира своето основание и правна уредба в процесуалния закон (чл. 78 ГПК). Фактическият състав, от който се поражда тази отговорност, включва: неоснователно предизвикан правен спор; разноски, причинени от водене на дело по повод този спор; съдебно решение, което потвърждава правното твърдение на претендиращия разноски и отхвърля правното твърдение на отговарящия за разноски.

Отговорността за разноски следователно се понася от страната, за която решението е неизгодно, тъй като нейното правно твърдение или нейната претенция са отхвърлени от съда, като се явява и като своеобразна санкция за неоснователно предизвикан правен спор. При спорната съдебна администрация обаче не е налице хипотеза на правен спор в традиционния смисъл на това понятие.

Производствата по спорна съдебна администрация на гражданските отношения се провеждат по реда на ГПК, макар да не са изрично уредени в

процесуалния закон, като разрешаването на споровете за упражняването на съответното гражданско право се възлага на съдилищата по силата на отделни нормативни актове (СК, ЗС и др.), съдържащи материално-правната уредба на съответните отношения, както и специфични процесуални правила.

Дейността на съда в производствата по спорна съдебна администрация не може да бъде определена като правораздавателна в същинския смисъл на това понятие, а именно като защита и санкция при нарушаване на гражданските права. При тези производства не се разрешават правни спорове, а се оказва съдействие на правните субекти при упражняване на техните лични или имуществени права по смисъла на чл. 2 ГПК, като типичен пример за такава компетентност на съда са производствата за разрешаване на разногласия между родителите относно упражняването на родителските права и относно пътуване на дете в чужбина (чл. 127, ал. 2 и чл. 127а, ал. 2 от Семейния кодекс), както и относно определянето на режим на лични отношения с дядо и баба (чл. 128 СК).

Безспорно, доколкото в СК не са предвидени специфични процесуални правила, при разглеждането на отправените до съда молби за съдействие при определяне на начина на упражняване на родителските права по реда на чл. 127, ал. 2 и чл. 127а, ал. 2 СК, както и на личните отношения на близки (баба и дядо) с деца, приложение следва да намерят общите правила на ГПК. При прилагането на съответното общо процесуално правило на първо място следва да бъде съобразено обстоятелството, че принципно уредбата на тези отношения трябва да бъде постигната по общата воля на страните в правоотношението, каквато в случая липсва. Именно невъзможността да се постигне такова споразумение е предпоставка заинтересованият да отнесе въпроса към съда с цел разрешаване на спора за начина на упражняване на правата, предизвикан при това от поведението и на двете страни, но без да е налице спор за самото съществуване на субективното право. Според преценката на законодателя в тези случаи е необходима съдебна намеса, посредством която липсващата обща воля на страните да бъде заместена от съдебно решение, за да бъдат преодолени пречките при упражняването на правата и на двете страни в правоотношението, както и за да бъде гарантиран и защитен интересът на засегнато от тези правоотношения дете, което формално не е страна в производството. Дейността на съда се изразява в това да се намеси в гражданските отношения и да ги администрира, като определи как правоотношението, за което страните спорят, следва да се развива, създавайки по този начин ново правно положение между страните по гражданското правоотношение според своята преценка кое е най-целесъобразно за развитието на гражданското правоотношение съобразно уредените в закона критерии. Производството цели настъпването на обща

промяна в отношенията между страните и по същността си представлява администриране на гражданските правоотношения, а не защита на субективни права в същинския смисъл, поради което и актовете, които съдът постановява в тези производства, не се ползват със сила на пресъдено нещо и могат да бъдат изменени при промяна на обстоятелствата, ако една от страните сезира съда с искане в тази насока. За разлика от исковото производство, съдът не разрешава със сила на пресъдено нещо спор за съществуването или несъществуването на материалното право, а само оказва съдействие относно начина на упражняването му, т. е. за реализирането на правата и на двете страни и в този смисъл липсва типичната за исковото производство квалификация на страните като ищец и ответник. Макар между страните да съществува спор, съдът не присъжда спорно право в полза само на една от тях. При това предявяването на тези искания с оглед непостигането на извънсъдебно споразумение между страните се възприема от законодателя и като законно необходимо с цел постигането на определен резултат, независимо от поведението на насрещната страна в правоотношението.

Освен че посочените производства са насочени към настъпването на обща промяна в отношенията между страните, като съдът създава новото правно положение според своята преценка за най-целесъобразното развитие на правоотношението, е налице и още една специфична особеност, с оглед на която общите правила на гражданския процес се прилагат само съответно – водещ в тези производства е принципът за защита на най-добрия интерес на детето, което формално не е страна в производството. Съдът, сезиран със спора за родителската отговорност и режима на лични контакти с детето, в т. ч. и за издръжката му, с решението си постановява това, което приема за законосъобразно и целесъобразно за регулирането на тези отношения, предвид установените по случая обстоятелства, съобразявайки законовите критерии и възложените му функции по силата на националните и международни нормативни разпоредби служебно да следи за защитата на най-добрия интерес на детето и може да постанови начин на упражняване на родителските права, респ. на осъществяване на личен контакт, различен от поискания от страните. Поради това и доколкото в тези производства съдът следи служебно за регулиране на правоотношението, тук не важи и забраната за влошаване на положението на обжалващия. Служебното начало в тези производства е засилено и правилото за процесуална преклузия за представяне на доказателства не се прилага. Институтът на признанието на иска също трудно може да намери приложение в тези производства като се има предвид, че съдът не е обвързан от исканията на страните, а извършва преценката с оглед най-добрия интерес на детето. Съдебното решение, което следва да изхожда от правилото за защита по най-добрия начин на интересите на малолетното или непълнолетното дете, ползва и двамата

родители, респ. близките на детето, като внася яснота в отношенията и на двамата, а не само на единия от тях. Не са редки случаите, в които съобразявайки интересите на детето и търсейки баланс и възможно най-целесъобразното администриране на гражданските отношения, съдът споделя частично доводите както на едната, така и на другата страна без при това да е длъжен да вземе предвид признанието на искането от страна на ответника. Преценката за целесъобразност в този смисъл понякога има комплексен характер без да се ръководи от присъщата на общия исков процес функция да дава защита в полза на едната страна и санкция в тежест на другата страна и поради това съдът не би могъл да прецени каква част от направените разноски е съразмерна на уважената част от претенцията, вкл. предвид невъзможността исканията на страните да бъдат остойностени и като се има предвид, както вече беше посочено, че производствата се възприемат от законодателя и като законно необходими. Посочените по-горе особености обуславят извода, че в производството по спорна съдебна администрация на гражданските отношения по СК са налице отклонения от общите правила на гражданския процес, поради което тези правила, вкл. по отношение на отговорността за разноски, следва да бъдат прилагани съответно.

Когато съдът с решението си замества липсващата обща воля на страните, прилагането на правилата на чл. 78 ГПК следва да претърпи някои ограничения, като нито една от страните не следва да понесе санкцията, която страните в общия исков процес понасят при уважаване или отхвърляне на иска чрез осъждането им да заплатят разноски в полза на противната страна. В първоинстанционното производство по правило всяка страна следва да понесе разноските, които е направила, вкл. и по отношение на определянето на издръжката, доколкото същото, когато е част от производството относно упражняването на родителските права, няма самостоятелен характер.

Допълнителен аргумент в подкрепа на това становище може да бъде изведен от обстоятелството, че съгласно чл. 322, ал. 2 ГПК исковете за упражняване на родителските права, личните отношения и издръжката на децата задължително се предявяват и разглеждат с брачните иски, т.е. в брачния процес съдът е длъжен служебно да се произнесе по въпросите за упражняването на родителските права, личните отношения и издръжката на децата, както и за ползването на семейното жилище, когато от брака има малолетни и непълнолетни деца, като прави преценка по целесъобразност. В този смисъл приложими към тези иски са по-скоро разпоредбите на чл. 329 ГПК, които в частност предвиждат, че при липса на вина или недобросъвестност разноските остават в тежест на страните, както са ги направили, а разноските по чл. 78а, ал. 1 се заплащат от бюджета на съда и само при отхвърляне на иска разноските се определят по реда на чл. 78 и чл. 78а, като по този ред се определят и разноските при

обжалване на решението. Това законодателно разрешение е обосновано именно от особения характер на правоотношенията по СК.

Необходимо е да се отчита обаче, че съдът може да бъде неправомерно сезиран с искане за съдействие (т. е. спорът е неоснователно предизвикан), че непостигането на извънсъдебно споразумение може да се дължи изцяло на недобросъвестното поведение на една от страните, респ. крайният изход на производството да е изцяло обусловен от подобно недобросъвестно поведение или да са налице предпоставките за цялостното потвърждаване на правното твърдение на една от страните. В тези случаи отговорността за разноски се подчинява изцяло на предвидените в чл. 78 ГПК правила.

В производството пред първата инстанция правилото за присъждане на разноски съобразно изхода на спора следва да намери приложение само когато молбата е изцяло уважена, респ. изцяло отхвърлена, както и когато производството по делото е прекратено по причина, дължаща се на поведението на една от страните. Когато молбата до първоинстанционния съд е подадена след като правоотношението между страните е вече уредено (със спогодба или влязло в сила съдебно решение) и не се установи наличие на новонастъпили обстоятелства, които да налагат намесата на съда, както и когато се установи, че непостигането на извънсъдебно споразумение се дължи изцяло на недобросъвестното поведение на молителя, в полза на насрещната страна следва да бъдат присъдени разноски. А когато в производството се установи, че непостигането на извънсъдебно споразумение се дължи изцяло на поведението на ответника или настъпят обстоятелства по причина негово недобросъвестно поведение, които имат за последица прекратяване на производството, разноски следва да бъдат присъдени в полза на молителя.

При обжалване на постановеното от първоинстанционния съд решение, страната, защитавайки собствения си интерес и поддържаната в производството теза, инициира образуване на дело във въззивната инстанция, по което насрещната страна може да направи разноски. И в производството пред въззивния съд, прилагайки едновременно както диспозитивното, така и служебното начало, съдът може служебно да измени обжалваното решение, без да се съобразява със съдържачото се в жалбата искане, ако прецени, че това е в интерес на децата, при което не важи и забраната за влошаване на положението на обжалващия. И в този случай всяка от страните следва да понесе разноските, които е направила. При пълно уважаване на въззивната жалба, както и при цялостното ѝ отхвърляне обаче, приложение следва да намерят правилата на чл. 78 ГПК и разноските бъдат възложени на насрещната страна.

И в производството пред ВКС, когато касационното обжалване е допуснато, съдът може служебно да измени обжалваното решение, без да се съобразява със съдържачото се в жалбата искане, ако прецени, че това е

в интерес на децата. И в този случай всяка от страните следва да понесе разноските, които е направила. Но при пълното отхвърляне на касационната жалба, както и когато касационното обжалване не бъде допуснато, касаторът следва да заплати направените от ответника по жалбата разноски. А когато касационното обжалване е допуснато и касационната жалба е изцяло уважена, разноските следва да бъдат възложени на ответната страна.

Даденото разрешение не се отнася до производствата по ограничаване и лишаване от родителски права, тъй като спорът за характера на тези производства е извън предмета на настоящето тълкувателно дело.

По така изложените съображения Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И :

В производствата по спорна съдебна администрация, уредени в СК, разпоредбите на чл. 78 ГПК се прилагат съответно. При цялостно отхвърляне на молбата, въззивната жалба или касационната жалба, когато касационното обжалване не бъде допуснато, както и при прекратяване на производството по причина в поведението на молителя, отговорността за разноски се носи от подателя им. При пълно уважаване на молбата или жалбите, както и при прекратяване на производството по причина в поведението на ответника, разноските се възлагат на ответната страна. В останалите случаи разноските остават в тежест на страните така, както са направени от тях.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....

ДИЯНА ЦЕНЕВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....
2. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....
3. ПЛАМЕН СТОЕВ.....
4. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....
5. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....
6. МАРИО ПЪРВАНОВ.....
7. ЕМИЛ ТОМОВ.....
8. АЛБЕНА БОНЕВА.....
9. ЖИВА ДЕКОВА.....
10. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
11. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....
12. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
13. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
14. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
15. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
16. БОРИС ИЛИЕВ.....
17. БОЯН ЦОНЕВ.....
18. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
19. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
20. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
21. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
22. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
23. ЛЮБКА АНДОНОВА.....
24. МАЙЯ РУСЕВА.....
25. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
26. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
27. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
28. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
29. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
30. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....
31. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
32. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА.....
33. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА.....
34. ТАНЯ ОРЕШАРОВА.....
35. МАРИЯ ХРИСТОВА.....
36. СОНЯ НАЙДЕНОВА.....
37. АНЕЛИЯ ЦАНОВА.....
38. НИКОЛАЙ ИВАНОВ.....
39. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА.....
40. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА.....
41. АТАНАС КЕМАНОВ.....
42. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА.....
43. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА.....
44. БОРИС ДИМИТРОВ.....
45. НЕВИН ШАКИРОВА.....
46. РАДОСТ БОШНАКОВА.....
47. ДОРА МИХАЙЛОВА.....
48. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН.....

